

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง "รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก" เป็นการวิจัยและพัฒนา (R&D - Research and Development) โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research – PAR) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล กระบวนการวิจัยมี 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การถอดประสบการณ์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก ใช้วิธีการศึกษาวิจัยในลักษณะของกรณีศึกษา (Case Study)

ระยะที่ 2 การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR)

1. การดำเนินการวิจัย

1.1 การศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก

การวิจัยขั้นตอนนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาในบริบทของชุมชนที่ประสบความสำเร็จด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา รายละเอียดการดำเนินการวิจัยมีดังนี้

1.1.1. ศึกษาเอกสารเพื่อกำหนดกรอบคำถามการวิจัยและแนวทางการปฏิบัติการวิจัยภาคสนาม ประกอบด้วยเอกสารปฐมภูมิ (Primary sources) และเอกสารทุติยภูมิ (Secondary sources) ดังนี้

1.1.1.1 เอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ 1) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 2) รายงานการประเมินคุณภาพสถานศึกษา 3) มาตรฐาน ตัวบ่งชี้ และเกณฑ์การพิจารณา เพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก 4) ข้อเขียน บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนของสถานศึกษาขนาดเล็ก

1.1.1.2 เอกสารทุติยภูมิ ประกอบด้วย เอกสาร บทความทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ ข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ รายงานการประชุม เป็นต้น

1.1.2 คัดเลือกพื้นที่ (Field) กรณีศึกษาที่ 1

1.1.2.1 การกำหนดเกณฑ์คัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ เป็นบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ในการนิเทศ ติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลการเรียนการสอน/การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ในเบื้องต้นคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ได้รายชื่อดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 3.1 รายชื่อผู้เชี่ยวชาญที่ทำการคัดเลือกกรณีศึกษาที่ 1

ที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
1	ดร.ศักดิ์สิทธิ์ ชัตติยาสุวรรณ	ผู้เชี่ยวชาญ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2	ดร. ขวลิต โพธินคร	หัวหน้ากลุ่มวิจัยและสารสนเทศ สำนักติดตามและประเมินผลการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
3	ดร. ตารณี คำวังนัง	หัวหน้ากลุ่มติดตามและประเมินผลฯ เขตภาคกลาง (อดีต ตำแหน่งนักวิชาการศึกษา 8) สำนักติดตามและประเมินผลการศึกษาขั้นพื้นฐาน
4	อาจารย์ไพรวลัย พิทักษ์สาธิต	หัวหน้ากลุ่มพัฒนามาตรฐานและและการประกันคุณภาพ ภายใน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
5	อาจารย์สุชาติ วงศ์สุวรรณ	ที่ปรึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.1.2.2 การกำหนดเกณฑ์คัดเลือกกรณีศึกษาที่ 1 ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกกรณีศึกษาที่ 1 โดยแบ่งเป็น 2 ด้าน คือ ด้านชุมชน และด้านโรงเรียน ดังนี้

1.1.2.2.1 ด้านชุมชน

-เป็นชุมชนที่อยู่ในเขตบริการของสถานศึกษาขนาดเล็กในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีนักเรียนไม่เกิน 120 คน

-เป็นชุมชนที่ประสบความสำเร็จด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ได้รับการยอมรับจากผู้เชี่ยวชาญ

1.1.2.2.2 ด้านโรงเรียน

-เป็นโรงเรียนที่ได้รับรางวัลเข้าข่ายการบริหารจัดการที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น รางวัลดีเด่นด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน รางวัลดีเด่นด้านการบริหารจัดการรางวัลโรงเรียนวิถีพุทธดีเด่น

-เป็นโรงเรียนที่ผู้บริหารหรือครูได้รับรางวัลที่เข้าข่ายการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน เช่น รางวัลผู้บริหารวิถีพุทธดีเด่น รางวัลครูปฏิบัติการเรียนการสอนวิถีพุทธดีเด่น (เนื่องจาก “ชุมชนบริเวณใกล้เคียงโรงเรียนปราศจากสิ่งเสพติดและแหล่งอบายมุข” เป็นเกณฑ์ข้อหนึ่งของการประเมินโรงเรียนวิถีพุทธ ดังนั้นรางวัลดังกล่าวจึงสามารถบ่งบอกถึงการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในการจัดการศึกษาได้)

-เป็นโรงเรียนที่นักเรียนได้รับรางวัลที่เป็นที่ยอมรับของสังคม เช่น รางวัลนักเรียนพระราชทาน รางวัลนักเรียนความประพฤติดี เป็นต้น

1.1.2.3 ผลการคัดเลือกกรณีศึกษาที่ 1 ผู้วิจัยนำรายชื่อชุมชนที่ผ่านการเสนอจากผู้เชี่ยวชาญโดยอาศัยเกณฑ์ตามข้อ 1.1.2.2 มาหาค่าความถี่ และจัดลำดับความสำคัญจากคะแนนการคัดเลือกของผู้เชี่ยวชาญ ผลการคัดเลือกกรณีศึกษาที่ 1 ได้ชุมชน A (นามสมมติ)

1.1.3 เตรียมตัวทำงานภาคสนาม ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยเตรียมตัวทำงานภาคสนามโดยการศึกษาค้นคว้าเบื้องต้นเกี่ยวกับโรงเรียนและชุมชนเพื่อให้สามารถเข้าไปอยู่ในชุมชนได้อย่างกลมกลืน โดยมีกิจกรรมดังนี้

1.1.3.1 การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับแผนที่เส้นทางในชุมชนหน่วยงานที่สำคัญ และผู้นำชุมชนโดยสอบถามข้อมูลจากคุณแสง (นามสมมติ) คนขับรถจักรยานยนต์รับจ้างประจำหมู่บ้าน

1.1.3.2 การศึกษาเกี่ยวกับวิธีการสังเกต สัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจากเอกสาร ตำราต่าง ๆ เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการเก็บข้อมูลภาคสนามเมื่อลงไปปฏิบัติงานจริงในโรงเรียนและชุมชน

1.1.3.3 การกำหนดบทบาทของผู้วิจัยในโรงเรียนและชุมชน ซึ่งในเบื้องต้นผู้วิจัยวางแผนการแสดงบทบาทของตนเอง 2 บทบาท คือ การทำหน้าที่ครูสอนพิเศษให้กับนักเรียน เพื่อเป็นการสร้างความสนิทสนมคุ้นเคยกับครูและนักเรียน รวมทั้งเป็นการเปิดตัวให้ผู้ปกครองและชุมชนรู้จักผู้วิจัยทางอ้อมโดยไม่ใช้การแนะนำตัว ส่วนอีกบทบาทหนึ่งคือการทำหน้าที่ของนักวิจัยที่จะเข้าไปกระตุ้นส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งบทบาทหลังผู้วิจัยต้องการให้ชุมชนรับรู้ในภายหลัง

1.1.4 สร้างความสัมพันธ์กับโรงเรียนและชุมชน

การเข้าสู่สนามในครั้งแรก ผู้วิจัยเลือกเข้าไปทำความรู้จักคุ้นเคยกับผู้บริหารและคณะครูโรงเรียนเป็นลำดับแรก เวลาที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นการสร้างความคุ้นเคยกับครูและนักเรียน สำหรับคนในพื้นที่จะยังไม่เข้าไปปฏิสัมพันธ์มากนัก เพราะการทำให้ผู้ปกครองและคนในชุมชนรู้จักผู้วิจัยในฐานะครูคนหนึ่งจะทำให้ชุมชนเกิดความรู้สึกที่ตึกว่ารู้จักในฐานะนักวิจัย นอกจากนี้การเข้ามาอยู่ในฐานะ

ครูคนหนึ่งที่จะช่วยดูแลเด็กส่งผลกระทบต่อความสนิทสนมคุ้นเคยกับเด็ก ซึ่งตัวเด็กเองก็จะช่วยเป็นเครื่องมือ
 อย่างดีในการประชาสัมพันธ์ให้ผู้ปกครองและชุมชนรู้จักผู้วิจัยในฐานะของครูคนหนึ่ง ก็จะส่งผลดีต่อ
 การมองภาพลักษณ์ของผู้วิจัยในสายตาของผู้ปกครองและชุมชนต่อไป ข้อดีอีกอย่างทำให้ผู้วิจัย
 ทราบข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ปกครองและชุมชนโดยการสังเกตว่ามีใครบ้างที่เข้ามาติดต่อกับ
 โรงเรียนและความสัมพันธ์กับครูและโรงเรียนเป็นอย่างไร

1.1.5 ถอดประสบการณ์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

ในขั้นนี้เป็นการปฏิบัติและถอดประสบการณ์แบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัย ผู้บริหาร ครู
 นักวิชาการภายนอก แกนนำชุมชน ผู้ปกครองและชุมชน ร่วมกันในการเชื่อมโยงระหว่างปัญหา-
 สาเหตุ-และทางแก้ไข เพื่อให้ได้ผลสำเร็จ หรือความล้มเหลว โดยเจาะลึกลงไปทีละขั้นและอุปสรรค
 ทั้งหลาย ตลอดจนวิธีการที่หุ้นส่วนได้ฟันฝ่าได้ใช้วิธีคิดเพื่อการบรรลุผลสำเร็จ

1.1.6 สังเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1.1.1 ถึง 1.1.5 มาสังเคราะห์เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วม
 ของชุมชนในการจัดการศึกษา โดยคำนึงถึงองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ ระบบของรูปแบบ แนวทางการ
 นำรูปแบบไปใช้ และเงื่อนไขและข้อจำกัดของรูปแบบ

1.1.7 ตรวจสอบรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยนำรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาที่ผู้วิจัยสังเคราะห์
 ขึ้นไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่นเป็นผู้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและความเป็นไปได้ของ
 รูปแบบที่จะนำไปทดลองใช้บริบทอื่น ซึ่งเกณฑ์การคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้วิจัยกำหนดไว้ดังนี้

1.1.7.1 เป็นผู้ที่อยู่ในชุมชนมาไม่น้อยกว่า 10 ปี และรู้รายละเอียดเกี่ยวกับ
 บุคคลและกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนเป็นอย่างดี

1.1.7.2 เป็นผู้ที่เป็นบุคคลในชุมชนให้การยอมรับว่ามีความเป็นกลาง ไม่มี
 ความฝักใฝ่ทางการเมืองหรือตำแหน่งทางการเมือง

1.1.7.3 เป็นผู้ที่อยู่ในชุมชน มีอัธยาศัยดีและยินดีให้ความร่วมมือโดยเห็น
 แก่ประโยชน์ของชุมชน

1.1.7.4 เป็นผู้ที่มีบุคลิกความเป็นผู้นำ กล่าวพูด กล่าวแสดงความคิดเห็นใน
 เรื่องต่าง ๆ

1.1.7.5 เป็นบุคคลที่มีการติดต่อประสานงานกับทางโรงเรียน และมี
 ประสบการณ์การร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจในกิจกรรมต่าง ๆ ในสถานศึกษา

1.2 การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของสถานศึกษาขนาดเล็ก

ในขั้นตอนนี้เป็นการนำรูปแบบที่สังเคราะห์ได้จากกรณีศึกษาที่ 1 มาทดลองใช้กับกรณีศึกษาที่ 2 ที่กำลังประสบปัญหาในการจัดการศึกษา มีลำดับขั้นตอนการดำเนินงานดังต่อไปนี้

1.2.1 การคัดเลือกกรณีศึกษาที่ 2 ผู้วิจัยเลือกศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือแบบเจาะจง ด้วยเหตุผลที่ว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่มีประชากรมากที่สุดในประเทศไทย ประชาชนส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร มีความยากจน และมีรายได้ต่ำกว่าทุกภาค ซึ่งจากรายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2549 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2549) พบว่าครัวเรือนทั่วประเทศมีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 17,122 บาท ส่วนใหญ่เป็นรายได้จากการทำงาน ซึ่งได้แก่ค่าจ้างเงินเดือน กำไรสุทธิจากการทำธุรกิจ และจากการทำการเกษตร นอกจากนี้ยังมีรายได้จากแหล่งอื่น เช่น เงินที่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นนอกครัวเรือน/รัฐ รายได้จากทรัพย์สิน เช่น ดอกเบี้ย และรายได้ในรูปแบบสวัสดิการ/สินค้า และบริการต่าง ๆ เมื่อพิจารณาเป็นรายภาค พบว่ากรุงเทพฯและ 3 จังหวัดรอบ ๆ คือ นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ มีรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยสูงกว่าภาคอื่น ๆ มากคือ 32,284 บาท รองลงมาได้แก่ ภาคกลาง และภาคใต้ ซึ่งมีรายได้ใกล้เคียงกัน คือ 18,665 บาท และ 17,303 บาท ตามลำดับ ภาคเหนือ 12,432 บาท และต่ำสุดคือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีรายได้เพียง 11,528 บาท นอกจากนี้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังเป็นภาคที่ประสบกับปัญหาด้านความเข้มแข็งของชุมชน โครงสร้างพื้นฐาน และความรู้และการศึกษาที่สังคมต้องใส่ใจและให้การช่วยเหลือเป็นการด่วน ซึ่งปัญหาดังกล่าว ล้วนส่งผลกระทบต่อคุณภาพของเด็กและเยาวชนในวัยเรียน

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย 19 จังหวัด จากการศึกษาพบว่า จังหวัดศรีสะเกษ มีชุมชนที่ประสบกับปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการประกอบอาชีพและการมีงานทำ และด้านความเข้มแข็งของชุมชนมากเป็นอันดับหนึ่ง (กรมการพัฒนาชุมชน, 2548) ผู้วิจัยจึงตัดสินใจเลือกพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษในการคัดเลือกกรณีศึกษาที่ 2 ในเบื้องต้นผู้วิจัยสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียนขนาดเล็กและชุมชนในเขตบริการที่จะเข้าไปทำการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก โดยเลือกสำรวจชุมชนและสถานศึกษาที่ประสบกับภาวะวิกฤตโดยอาศัยความร่วมมือของนักวิชาการท้องถิ่น เริ่มต้นจากผู้วิจัยติดต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษเขต 1 โดยประสานงานไปยังผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษเขต 1 และศึกษานิเทศก์ที่รับผิดชอบเกี่ยวกับสถานศึกษาขนาดเล็กโดยตรง เพื่อดำเนินการคัดเลือกชุมชนและโรงเรียนที่เข้าข่ายวิกฤตที่ต้องการความช่วยเหลือจากภายนอก ได้จำนวนรายชื่อชุมชนและสถานศึกษาขนาดเล็กจำนวน 10 แห่ง จากนั้นผู้วิจัยได้ดำเนินการติดต่อประสานงาน

ผู้อำนวยการสถานศึกษาขนาดเล็กทั้ง 10 แห่ง แจ่งวัตถุประสงค์ ขออนุญาตจัดส่งแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม และขออนุญาตลงพื้นที่เพื่อทำการสำรวจ สังเกต และสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู แกนนำชุมชน และบุคคลในชุมชนแต่ละแห่งเพื่อเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจ ผลการสำรวจดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ข้อมูลจากแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้จัดส่งแบบสอบถามให้กับชุมชนทั้ง 10 แห่ง จำนวนแห่งละ 20 ฉบับ โดยให้ผู้บริหาร ครู คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และบุคคลอื่นในชุมชนเป็นผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยนำแบบสอบถามทั้ง 10 แห่งมาวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ชุมชน B มีคะแนนต่ำสุดในกลุ่ม ค่าเฉลี่ยของคะแนนจากการตอบแบบสอบถามเท่ากับ 3.99 แปลผลได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่ในระดับมาก (คะแนนที่ได้เป็นคะแนนที่เกิดจากการแสดงความคิดเห็นของชุมชน และผู้วิจัยได้มีการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในหลาย ๆ วิธีเพื่อยืนยันระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนว่าอยู่ในเกณฑ์ต่ำที่ต้องดำเนินการพัฒนา)

2. ข้อมูลจากการสังเกต ผู้วิจัยได้รับความร่วมมือจากนักวิชาการท้องถิ่นในการร่วมเข้าสู่พื้นที่ชุมชนทั้ง 10 แห่ง เพื่อดำเนินการสังเกตบรรยากาศภายในชุมชนเกี่ยวกับพฤติกรรมมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่สถานศึกษาได้จัดขึ้น เช่น กิจกรรมการทอดกฐิน กิจกรรมวันออกพรรษา พฤติกรรมของผู้ปกครองที่เข้าไปในบริเวณโรงเรียน ผลจากการสังเกตพบว่า ชุมชน B มีจำนวนสมาชิกร่วมแสดงพฤติกรรมมีส่วนร่วมดังกล่าวเป็นจำนวนน้อยที่สุด พฤติกรรมอีกอย่างของเยาวชนภายในชุมชนที่สังเกตได้คือ “เยาวชนรวมกลุ่มขั้บรถจักรยานยนต์ผาดโผน” ซึ่งให้เห็นได้ว่าพฤติกรรมเด็กที่แสดงออกนั้นอาจสืบเนื่องจากผู้ปกครองไม่มีเวลาเพียงพอในการดูแลและเอาใจใส่ต่อพฤติกรรมของเด็กดังกล่าว

3. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยและนักวิชาการท้องถิ่นได้ร่วมกันสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู และบุคคลในชุมชน ทั้ง 10 แห่ง ผลการสัมภาษณ์พบว่า ชุมชน B มีความเต็มใจและยินดีให้ความร่วมมือในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา และข้อมูลประเด็นอื่น ๆ ที่ได้จากการสัมภาษณ์ พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กที่ให้บริการในชุมชน B แห่งนี้เคยได้ถูกขึ้นบัญชีดำ (ถูกยุบ) แต่ชุมชนดังกล่าวได้ลงชื่อคัดค้านไว้ ชุมชนมีการแบ่งพรรคแบ่งพวกเนื่องจากการเมืองการปกครอง หมู่สาวไม่เห็นความสำคัญของการสร้างอาชีพภายในชุมชนโดยการอพยพหรือย้ายเข้ามาทำงานในเมืองหลวงหรือต่างจังหวัดและได้ทิ้งบุตรหลานให้เป็นภาระเลี้ยงดูของคนแก่ในชุมชน

4. ข้อมูลจากการประเมิน ผู้วิจัยและนักวิชาการท้องถิ่นได้ใช้แบบประเมินสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนทั้ง 10 แห่งพบว่า ชุมชน B เป็นชุมชนประสบกับภาวะที่เป็นปัญหามากเป็นอันดับหนึ่ง ในจำนวน 10 แห่ง

ผลจากการสำรวจได้รายชื่อชุมชน B (นามสมมติ) เมื่อได้รายชื่อสถานศึกษาที่จะทำการทดลองรูปแบบฯ ผู้วิจัยได้ติดต่อประสานงานกับผู้อำนวยการโรงเรียนเพื่อแจ้งวัตถุประสงค์ของการศึกษาในครั้งนี้ และเริ่มเข้าสู่ชุมชนเพื่อเก็บข้อมูล

1.2.2 การเตรียมตัวทำงานภาคสนาม

ผู้วิจัยเตรียมตัวทำงานภาคสนามโดยการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับโรงเรียนและชุมชน เพื่อให้สามารถเข้าไปอยู่ในชุมชนได้อย่างกลมกลืนโดยมีกิจกรรมดังนี้

1.2.2.1 การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับแผนที่เส้นทางในชุมชน หน่วยงานที่สำคัญ และผู้นำชุมชน เพื่อวางแผนการเดินทางรวมทั้งแผนผังเกี่ยวกับชุมชนในเบื้องต้น

1.2.2.2 การศึกษาเกี่ยวกับวิธีการสังเกต สัมภาษณ์ และการเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงคุณภาพจากเอกสาร ตำราต่าง ๆ เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการเก็บข้อมูลภาคสนาม เมื่อลงไปปฏิบัติงานจริงในโรงเรียนและชุมชน

1.2.2.3 การกำหนดบทบาทของผู้วิจัยในโรงเรียนและชุมชน ในเบื้องต้นผู้วิจัยวางแผนที่จะแสดงบทบาท 2 บทบาท ได้แก่ การทำหน้าที่ครูสอนซ่อมเสริมให้กับนักเรียน เพื่อเป็นการสร้างความสนิทสนมคุ้นเคยกับครู และนักเรียน รวมทั้งเป็นการเปิดตัวให้ผู้ปกครองและชุมชนรู้จักผู้วิจัยในทางอ้อมโดยไม่ใช้การแนะนำตัว ส่วนอีกบทบาทหนึ่งคือ การทำหน้าที่ของนักวิจัยที่จะเข้าไปกระตุ้นส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนในการจัดการศึกษา ในบทบาทหลัง ผู้วิจัยต้องการให้ผู้ปกครองและชุมชนรับรู้ในภายหลังเมื่อเริ่มคุ้นเคยกับผู้วิจัยมากขึ้นแล้ว ทั้งนี้เพราะโดยทั่วไปโดยเฉพาะผู้ปกครองมักจะคุ้นเคยกับบทบาทของครูมากกว่าบทบาทของนักวิจัย การให้ผู้ปกครองและชุมชนรู้จักผู้วิจัยในฐานะครูคนหนึ่งจึงน่าจะเป็นผลดีต่อการทำงานและการเก็บรวบรวมข้อมูลมากกว่า

1.2.2.4 กำหนดแผนการศึกษาภาคสนาม กำหนดเป็นช่วงระยะเวลาในการดำเนินการ

1.2.3 การทำความรู้จักและสร้างความสัมพันธ์กับโรงเรียนและชุมชน

การเข้าสู่สนามในชุมชนกรณีศึกษาที่ 2 ชุมชน B ผู้วิจัยเลือกเข้าไปทำความรู้จักคุ้นเคยกับผู้บริหารและคณะครูโรงเรียนเป็นลำดับแรก เหมือนการเข้าหาชุมชนกรณีศึกษาที่ 1 โดยใช้เวลาส่วนใหญ่เป็นการสร้างความคุ้นเคยกับครูและนักเรียน ซึ่งการเข้าชุมชนแห่งนี้ 2 นี้ผู้วิจัยได้สวมบทบาทการเป็นครูสอนพิเศษประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เนื่องจากชั้นดังกล่าวผู้บริหารโรงเรียนเป็นครูที่รับผิดชอบการจัดการเรียนการสอน แต่เนื่องจากภาระงานบริหารมีมาก ทำให้ผู้บริหารไม่ค่อยมีเวลาในการจัดการเรียนการสอนให้กับนักเรียนกลุ่มดังกล่าวได้อย่างเต็มที่ ผู้วิจัยจึงใช้โอกาสนี้ในการช่วยสอนนักเรียน สำหรับคนในชุมชนจะยังไม่เข้าไปปฏิสัมพันธ์ในช่วงแรกมากนัก เพราะคิดว่าการทำงาน

ผู้ปกครองและคนในชุมชนรู้จักผู้วิจัยในฐานะครูคนหนึ่งน่าจะให้ความรู้สึกที่ดีกว่ารู้จักในฐานะนักวิจัย นอกจากนี้การเข้ามาอยู่ในฐานะครูคนหนึ่งจะช่วยดูแลเด็กส่งผลกระทบต่อความสนิทสนมคุ้นเคยกับเด็ก ซึ่งตัวเด็กเองก็จะช่วยเป็นเครื่องมืออย่างดีในการประชาสัมพันธ์ให้ผู้ปกครองและชุมชนรู้จักผู้วิจัยในฐานะของครูคนหนึ่ง ก็จะส่งผลดีต่อการมองภาพลักษณ์ของผู้วิจัยในสายตาของผู้ปกครองและชุมชนต่อไป ข้อดีอีกอย่างทำให้ผู้วิจัยทราบข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ปกครองและชุมชนโดยการสังเกตว่ามีใครบ้างที่เข้ามาติดต่อกับโรงเรียนและความสัมพันธ์กับครูและโรงเรียนเป็นอย่างไร

1.2.4 การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

ขั้นตอนการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ผู้วิจัยได้วางแผนและมีการปรับแผนการทำงานเพื่อให้มีความเหมาะสมกับสภาพและบริบทของชุมชนมากยิ่งขึ้น โดยมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

ขั้นที่ 1 สํารวจข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นผู้ปกครองและชุมชนที่มีต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา โดยการใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การพูดคุย กับสมาชิกในชุมชนที่มีบทบาทต่อการจัดการศึกษา เช่น ผู้บริหารโรงเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา คณะครู ผู้ปกครอง นักเรียน ศิษย์เก่า ผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่เป็นตัวแทนของชุมชนซึ่งในขั้นนี้ผู้วิจัยพบว่าช่วงแรกของการเก็บข้อมูล กลุ่มผู้ให้ข้อมูลยังให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยไม่ครบถ้วนหรือชัดเจนนัก เพราะยังไม่คุ้นเคยกัน แต่เมื่อผู้วิจัยไปอยู่กับชุมชน ประมาณ 1 เดือน และเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางชุมชนจัด โดยเข้าร่วมในลักษณะของบุคลากรที่มาจากโรงเรียน มีการพูดคุยกับพ่อแม่ พี่น้อง ลูกป้า น้าอา และกลุ่มแกนนำชุมชนบ่อยขึ้น การพูดคุยในระยะหลังทำให้ผู้วิจัยได้รับข้อมูลเพิ่มเติมมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด การพูดคุยมีความเป็นกันเองและบางครั้งออกไปในแนวสนุกสนาน

ขั้นที่ 2 พัฒนาความรู้ความเข้าใจ และความตระหนักในความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา (พฤศจิกายน 2551) โดยการให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา แก่คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และชุมชนด้วยรูปแบบการสนทนากลุ่ม โดยชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ปัญหา/อุปสรรคของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา และแนวคิดที่จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ศึกษาทัศนคติและปฏิกิริยาของผู้ปกครองและชุมชนที่มีต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา โดยเริ่มจากกลุ่มของคณะกรรมการสถานศึกษาชั้นพื้นฐานของโรงเรียนที่เข้าร่วมประชุมกับคณะครูในช่วงเดือนตุลาคม 2551 ก่อนเปิดภาคเรียน ผู้บริหารได้ถือโอกาสดังกล่าวในการแนะนำให้ผู้วิจัยได้รู้จักกับคณะกรรมการสถานศึกษาในที่ประชุมถือเป็นการเปิดตัวที่ดี

ขั้นที่ 3 พัฒนาทีมงาน โดยเชิญครู ผู้ปกครองและแกนนำชุมชนเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วมที่โรงเรียนเพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจให้ชัดเจน เสนอแนวความคิดการพัฒนาทีมงาน ซึ่งมีครู ผู้ปกครองและแกนนำชุมชนเข้าร่วมประชุม ผลการประชุมได้ประเด็นที่น่าพอใจคือ ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนเห็นพ้องกันว่าน่าจะมีทีมงานที่เข้ามาช่วยกันพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา เพราะจะช่วยทำให้การจัดการศึกษาของโรงเรียนมีประสิทธิภาพมากขึ้น ส่วนกลุ่มของผู้ปกครองและชุมชน ผู้วิจัยได้ให้ผู้ปกครองและชุมชนที่เข้าร่วมประชุมได้ทดสอบตนเองก่อนเข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติการ (ข้อสอบจำนวน 20 ข้อ) แล้วจากนั้นผู้วิจัยได้แจกเอกสารและให้ชุมชนศึกษาเอกสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (เนื้อหาประมาณ 2 หน้ากระดาษ A4) เพื่อให้ผู้ปกครองและชุมชนได้รับรู้ถึงความสำคัญของการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา รวมถึงมองเห็นแนวทางในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ตามศักยภาพของตน วิทยากรภายนอกและผู้วิจัยได้ให้ความรู้ในลักษณะของการบรรยาย และมีการแลกเปลี่ยนความรู้กัน และในส่วนท้ายของเอกสารจะมีแบบทดสอบหลังเรียน (20 ข้อ) เกี่ยวกับบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ความสำคัญ ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ปัญหาที่พบคือการเลื่อนวันและเวลาในการประชุมเนื่องจากแกนนำบางท่านไม่สามารถเข้าร่วมประชุมได้ ชุมชนอยู่ในช่วงเก็บเกี่ยว ทางโรงเรียนจึงได้ปรับเปลี่ยนวันและเวลาในการประชุม

ขั้นที่ 4 ชุมชนวิเคราะห์สภาพการมีส่วนร่วม ในขั้นตอนนี้เมื่อชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในบทบาทการมีส่วนร่วมอย่างชัดเจนแล้ว ชุมชนจะเป็นแกนนำในการจัดสรรกลุ่มเองเพื่อนำเสนอสภาพปัญหาต่าง ๆ ภายในชุมชน ชุมชนร่วมหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ร่วมกันสร้างแผนปฏิบัติการ นำเสนอแผนปฏิบัติการ ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ ถอดประสบการณ์ ประเมินผล และนำเสนอผลที่ได้รับจากแผนปฏิบัติการที่ชุมชนเป็นผู้สร้างขึ้น

ขั้นที่ 5 สรุปข้อค้นพบเกี่ยวกับสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป บริบทที่เอื้อและเป็นอุปสรรค รวมทั้งแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

ขั้นที่ 6 นำเสนอข้อค้นพบเกี่ยวกับสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา บริบทที่เอื้อและเป็นอุปสรรค และสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก ต่อผู้บริหารและชุมชน รวมทั้งขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนร่วมตรวจสอบความถูกต้อง พร้อมทั้งแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในขั้นสุดท้าย

ขั้นที่ 7 สรุปรายงานการวิจัยเกี่ยวกับ รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ มีกลุ่มผู้ปกครองนักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาและผู้นำชุมชนที่จะต้องเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นจำนวนมาก ผู้วิจัยจึงใช้แบบสอบถามประกอบการเก็บรวบรวมข้อมูลจำนวน 5 ชุด โดยผู้วิจัยปรับจากเครื่องมือการวิจัยของ สามารถ กมขุนทด (2548) และ ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2544) ดังนี้

2.1 แบบสำรวจความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก

2.2 แบบสำรวจความคิดเห็นและความตระหนักต่อบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา พัฒนาขึ้นเพื่อสำรวจความคิดเห็นของผู้ปกครองต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็ก

2.3 แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการส่งเสริมการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็ก

2.4 แบบสัมภาษณ์ชุมชนเกี่ยวกับสภาพการมีส่วนร่วม บริบทที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

2.5 แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม เกี่ยวกับสภาพการมีส่วนร่วม บริบทที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลสำหรับการวิจัยในครั้งนี้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระยะแรก การศึกษาสภาพ ปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นการศึกษาเอกสาร และการศึกษาภาคสนามในลักษณะกรณีศึกษา (Case study) ระยะที่สอง การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ซึ่งผู้วิจัยเข้าไปมีบทบาทในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยวางตัวทั้งในฐานะนักวิจัยที่ต้องเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ และในฐานะผู้ให้ข้อมูล/กระตุ้น ส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาสถานศึกษา

ภาพรวมของวิธีการเก็บข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ จึงเน้นที่วิธีการเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับ รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็ก ปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาความร่วมมือของชุมชน ผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลาย ๆ วิธีดังนี้

3.1 การสังเกต (Observation) ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม โดยแบ่งสถานที่สังเกตออกเป็น 2 ส่วนได้แก่ 1) สังเกตครู นักเรียน ผู้ปกครองและผู้นำชุมชนที่เข้ามาในบริเวณโรงเรียน และ 2) สังเกตครู นักเรียน ผู้ปกครอง และผู้นำชุมชนในสถานที่ รวมทั้งเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชุมชนโดยอาศัยกรอบการสังเกตของ Lofland (1971 อ้างถึงใน นิศา ชูโต, 2540) คือ

3.1.1 การกระทำ (Acts) คือ พฤติกรรมที่ครู ผู้ปกครอง และชุมชนแสดงออกเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก เพื่อดูการแสดงผลหรือการแสดงพฤติกรรมบุคคล

3.1.2 กิจกรรม (Activities) คือ พฤติกรรมการทำงานหรือทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันระหว่างครู ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อดูแบบแผนพฤติกรรม ขั้นตอน กระบวนการของกลุ่ม

3.1.3 ความหมาย (Meanings) คือ ความเกี่ยวข้องระหว่างครู ผู้ปกครองและชุมชนที่แสดงออกเป็นคำพูดหรือการกระทำเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

3.1.4 การมีส่วนร่วม (Participatory) คือ การพิจารณาบทบาทของครู ผู้ปกครอง และชุมชนที่มีต่อการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันในการจัดการศึกษา

3.1.5 ความสัมพันธ์ (Relationship) คือ ความสัมพันธ์ระหว่างครู ผู้ปกครอง และชุมชนในการจัดการศึกษา

3.1.6 สถานที่ (Setting) คือ สถานการณ์และสภาพที่เกิดขึ้นภายในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการทำงานร่วมกันของครู ผู้ปกครอง และชุมชน และความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มบุคคล วัฒนธรรม เจตคติ ความเชื่อ

3.2 การสัมภาษณ์ (Interview) ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากบุคคล ใช้การสัมภาษณ์ตามแนวทางการสัมภาษณ์ที่ได้วางไว้โดยพยายามศึกษาความจริงจากผู้ถูกสัมภาษณ์ให้มากที่สุด

3.2.1 การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ (Formal interview) เป็นการสัมภาษณ์เบื้องต้นก่อนการทำการวิจัยในภาคสนามโดยผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนต่าง ๆ ก่อนตัดสินใจเลือกโรงเรียนกรณีศึกษา

3.2.2 การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการตลอดระยะเวลาการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยเน้นการพูดคุยกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักพัฒนา นักเรียน ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา และชุมชน มี 3 ลักษณะคือ

3.2.2.1 แบบเปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบของผู้ให้ข้อมูล

3.2.2.2 แบบเจาะลึก (In-depth interview)

3.2.2.3 แบบตะล่อมกล่อมเกล่า (Probe)

3.3 การสนทนากลุ่ม (Focus group) ใช้การสนทนากลุ่มกับกลุ่มผู้ปกครอง กลุ่มนักเรียน ผู้นำชุมชน และคณะกรรมการสถานศึกษา

3.4 การวิเคราะห์เอกสาร (Document analysis) ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาเอกสารของโรงเรียน เช่น ธรรมนูญโรงเรียน รายงานประจำปี เอกสารการประเมินภายนอก และแผนปฏิบัติการของโรงเรียน

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ดังนี้

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เป็นการวิเคราะห์ สภาพการณ์มีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาและจำแนกตามองค์ประกอบย่อย 4 ด้าน คือด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป สถิติที่ใช้วิเคราะห์ ได้แก่ ค่ามัชฌิมเลขคณิต (mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาองค์ประกอบรูปแบบพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลมาทำการลดทอนข้อมูล ตรวจสอบข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งจัดกระทำควบคู่ไปกับกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลและขั้นตอนสุดท้ายนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ไปเขียนรายงานการวิจัย ดังรายละเอียดในแต่ละประเด็นต่อไปนี้

4.2.1 การลดทอนข้อมูล (Data reduction) ผู้วิจัยนำข้อมูลภาคสนาม (Field note) มาวิเคราะห์หลังหัวข้อที่น่าสนใจและเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา เช่น การดำเนินกิจกรรม/โครงการ ปัญหา อุปสรรค การแก้ไขปัญหา ปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรค เป็นต้น

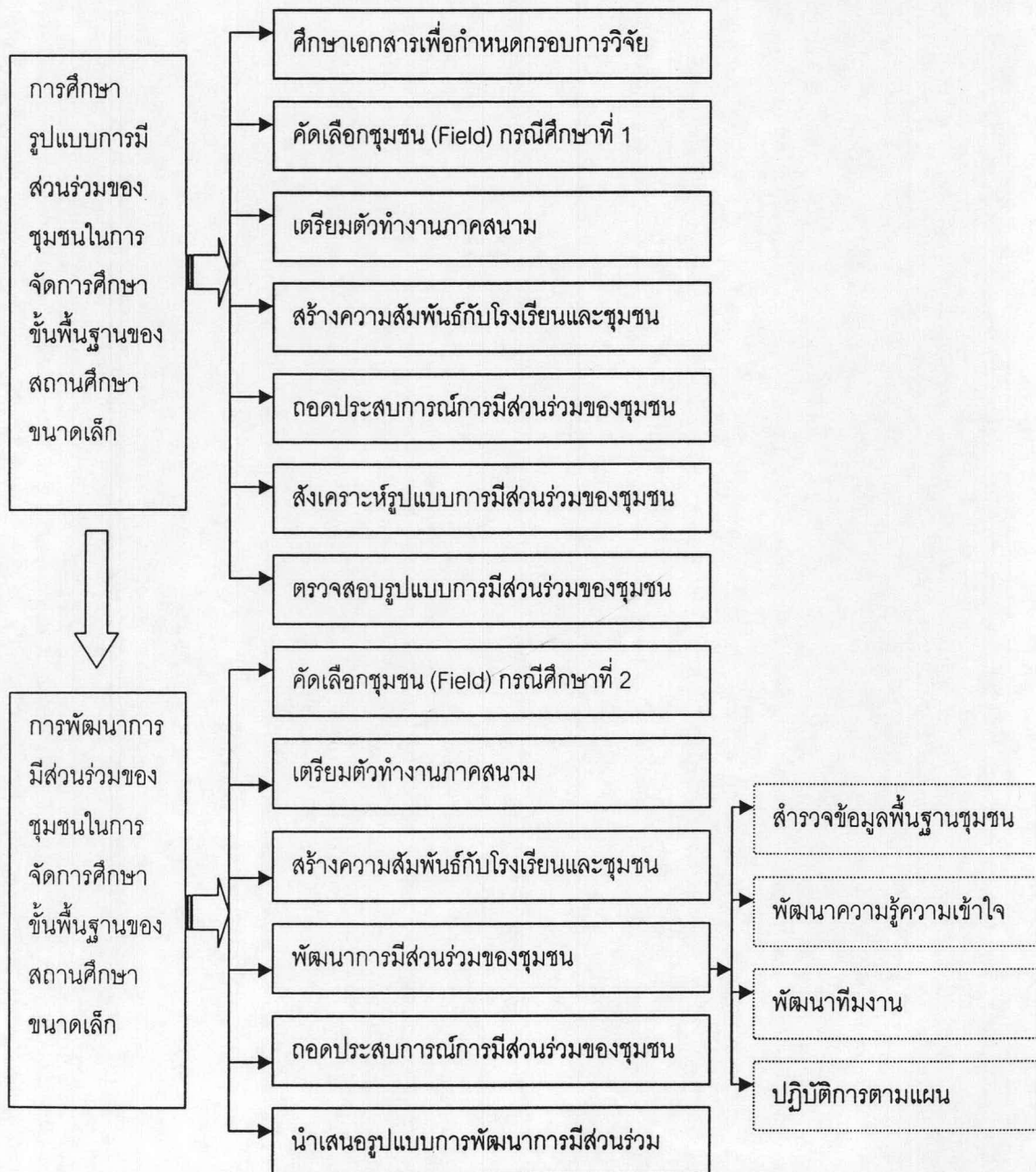
4.2.2 การตรวจสอบข้อมูล การลงพื้นที่เก็บข้อมูลในภาคสนาม ผู้วิจัยเน้นวิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ การตรวจสอบเอกสาร การสนทนากลุ่ม เป็นต้น การตรวจสอบความตรงของข้อมูลได้ทำควบคู่ไปกับการเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data triangulation) โดยการเปรียบเทียบข้อมูลเดียวกันจาก เวลา สถานที่ และแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกัน และทำการตรวจสอบควบคู่ไปกับบันทึกการสังเกตพฤติกรรมและกิจกรรมต่าง ๆ (Field notes)

4.2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลควบคู่ไปกับการเก็บรวบรวมข้อมูล และการตรวจสอบความตรงของข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (Analytic induction) โดยการตีความสร้างข้อสรุปจากข้อมูลภาคสนาม (Field notes) ที่เก็บรวบรวม

มาได้ วิเคราะห์หามองหาความหมาย ความคล้ายคลึง ความแตกต่างในลักษณะของสมมติฐานย่อย ๆ แล้วทดสอบสมมติฐานจนได้ข้อยืนยันที่ชัดเจนจากข้อสรุปย่อยไปสู่ข้อสรุปใหญ่

5. สรุปขั้นตอนการวิจัย

จากรายละเอียดขั้นตอนวิธีดำเนินการวิจัยที่กล่าวมา ตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จสิ้นการวิจัย สรุปได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพ 3.1 สรุปขั้นตอนวิธีดำเนินการวิจัย